

12.6.2017

EOAK/3556/2016

Ratkaisija: Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Esittelijäneuvos Håkan Stoor

SAVUTTOMAN PSYKIATRISEN SAIRAALAN RAKENTAMINEN JA POTILAAN PERUSOIKEUDET

1 TIEDUSTELU

Kantelija pyysi oikeusasiamiehen kannanottoa seuraavaan kysymykseen:

Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirissä on meneillään monia rakennushankkeita ja suunnitteilla on myös uusi keskitetty psykiatrinen sairaala yhteistyössä Helsingin kaupungin kanssa. HUS on ollut savuton sairaala jo reilut 10 vuotta. Sekä henkilöstön että potilaiden savuttomuutta yritetään edistää monin keinoin, myös psykiatriassa. Liittyen psykiatrian rakennushankkeisiin tiedustelen, voiko psykiatrista sairaalaa/suljettuja osastoja rakentaa siten, että niihin ei tule tupakkahuonetta? Onko suljetulla osastolla tahdosta riippumattomassa hoidossa olevan potilaan perusoikeus päästä tupakoimaan, jos hän niin haluaa? Vai voidaanko tämä korvata korvaushoidolla (laastarit yms.)?

2 LAUSUNTOPYYNTÖ

Tiedustelun johdosta hankittiin sosiaali- ja terveysministeriön lausunto. Lausuntopyynnössä pyydetiin kiinnittämään huomiota erityisesti siihen, voiko tahdosta riippumattomassa hoidossa olevan potilaan tilannetta arvioida eri tavoin kuin vangin tilannetta vankeinhoidon lainsäädännössä. Vankeuslain 7 luvun 6 a §:n (393/2015) mukaan tupakointi voidaan kieltää vankien asuintiloissa. Jos tupakointi kielletään vankien asuintiloissa, vangeille tulee järjestää mahdollisuus tupakointiin erityisesti tupakointiin varatuissa tiloissa tai muulla tavoin.

Viittasin lausuntopyynnössäni myös vankeuslain säännöksen valmistelun yhteydessä oikeusministeriölle 31.10.2013 (dnro 4184/5/13) antamaani lausuntoon, jossa totesin seuraavaa:

”Lain 7 luvun 6 a §:ssä säädetään tupakoinnin kieltämisestä. Tällä hetkellä vangit saavat tupakoida omissa selleissään. Tupakoimattoman vangin sijoittaminen samaan selliin tupakoivan kanssa on tälläkin hetkellä lainvastaista. Käytännössä vankilan henkilökunta ja tupakoimattomat vangit voivat ajoittain altistua tupakan savulle, joka saattaa levitä tupakoivien vankien asuinselleistä yleisiin tiloihin. Henkilökunta joutuu myös hoitamaan työtehtäviään selleissä, joissa tupakoidaan.

Tupakoinnin kieltäminen liittyy perustuslaissa turvattuun henkilökohtaisen vapauden ja yksityiselämän suojaan (esimerkiksi PeVL 21/2010). Mainitussa lausunnossaan perustuslakivaliokunta on todennut, että viranomaisten puuttuminen tupakointiin muiden kuin yleisten kulkuneuvon sisätiloissa silloin, kun tilassa oleskelee alle 18-vuotias henkilö, kajoaa

varsin syvälle yksityiselämän piirin. Valiokunta ei pitänyt mahdollisena säätää tällaista kieltoa tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä.¹

Vankeuslaissa ehdotetun kiellon perustuslainmukaisuuden arvioinnille on nähdäkseni merkitystä sillä, kuinka paljon tupakointia tulisi rajoittamaan. Laissa lähetään siitä, että vangeille tulee järjestää mahdollisuus tupakointiin muulla tavoin, jos tupakointi vankien asuintiloissa kielletään. Lain 7 luvun 8 §:ssä annetaan Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikölle mahdollisuus antaa tarkempia määräyksiä tupakoinnin kieltämisestä ja järjestämisestä. Tarkemmin ei ole selvitetty, mitä lain edellyttämä ”järjestää mahdollisuus tupakointiin” käytännössä tarkoittaisi. Yleisperustelujen mukaan suljettujen vankiloiden osastoille voitaisiin kuitenkin hankkia tupakointikoppeja (s. 28). Edellä mainitussa rajoituksessa, jota perustuslakivaliokunta ei pitänyt mahdollisena, olisi ollut kyse vain hetkellisestä rajoituksesta kulkuneuvossa oleskelun ajaksi. Vangit sen sijaan ovat vapautensa menettäneinä ympärivuorokautisesti ja oleskelevat päivittäistä tunnin ulkoilua lukuun ottamatta yleensä asuinsellissään tai muissa sellaisissa tiloissa, joissa tupakointi ei olisi mahdollista. Ainakin suljetuilla osastoilla, joissa asuinsellien ovet ovat pääosin lukittuja, tupakointi edellyttäisi, että henkilökunta päästää vangin tupakointitilaan. Tupakoinnin kieltäminen asuinsellissä voi näin ollen olla vangille merkittäväkin rajoitus riippuen siitä, kuinka usein tupakointimahdollisuus järjestettäisiin.”

3 LAUSUNTO

Sosiaali- ja terveysministeriön 22.3.2017 antaman lausunnon mukaan tahdosta riippumattomassa hoidossa olevan potilaan tilanne rinnastuu monella tavoin vangin asemaan suljetussa vankilassa. On siis mahdollista rakentaa sairaala ilman tupakkahuoneita, mutta potilaille tulisi siinä tapauksessa järjestää mahdollisuus tupakointiin muulla tavoin, esimerkiksi ulkotiloissa.

4 KANNANOTTO

Mielenterveyslain 4 a luvussa säädetään potilaan perusoikeuksien rajoittamisesta hoidon ja tutkimuksen aikana. Lain 22 a §:n 2 momentissa säädetään, että potilaan itsemääräämisoikeutta ja muita perusoikeuksia saa tämän luvun säännösten nojalla rajoittaa vain siinä määrin kuin sairauden hoito, hänen turvallisuutensa tai toisen henkilön turvallisuus taikka muun tässä luvussa säädetyn edun turvaaminen välttämättä vaatii. Luvussa ei ole säännöksiä, joiden perusteella potilaiden tupakointia voitaisiin rajoittaa. Sen sijaan tupakointia psykiatrisessa sairaalassa voidaan rajoittaa tupakkalain mukaisesti.

Tässä asiassa on kuitenkin kysymys siitä, pitääkö vapautensa menettäneelle psykiatriselle potilaalle järjestää mahdollisuus tupakointiin. Katson kuten ministeriö, että tahdosta riippumattomassa hoidossa olevan potilaan tilanne rinnastuu vangin asemaan suljetussa vankilassa. Vankeuslain mukaan vangille tulee järjestää mahdollisuus tupakointiin erityisesti tupakointiin varatuissa tiloissa tai muulla tavoin, jos tupakointi kielletään vankilan asuintiloissa. Käsitykseni mukaan samanlainen mahdollisuus tulisi järjestää myös tahdosta riippumattomassa hoidossa olevalle psykiatriselle potilaalle.

¹ Perustuslakivaliokunta on sittemmin katsonut, että tupakkalain 74 §:n 2 momentin säännös, jossa kielletään tupakointi yksityisessä käytössä olevan kulkuneuvon sisällä, kun siellä oleskelee alle 15-vuotias, voitiin säätää tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä (PeVL 17/2016).